

УДК 81-13

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-3-34>**Ірина ШВЕЦОВА,***orcid.org/0000-0002-6801-5204**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови у судноводінні
Херсонської державної морської академії
(Херсон, Україна) phd.shvetsova@gmail.com*

МЕТОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ І УПРАВЛІННЯ МОРСЬКИМИ СУДНАМИ

У статті визначено необхідність цілісного уявлення про систему педагогічного процесу формування іношомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти. Метою статті визначено розкрити зміст методологічних підходів, що забезпечують формування іношомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти. У статті здійснено міждисциплінарний вимір проблеми системного формування іношомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти. Обґрунтовано, що основними методологічними підходами, які визначають загальну стратегію розв'язання проблеми є: комунікативний підхід – сприяє розвитку практичних умінь володіння іноземною мовою як засобом формування іношомовної комунікативної компетентності певного рівня; особистісно-орієнтований – враховує особистісні якості, здібності здобувачів освіти, системний – дає змогу розглядати формування іношомовної компетентності здобувачів освіти як систему, культурологічний – сприяє формування іношомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти, готовності до розвитку культури сприйняття полікультурності світу та міжкультурної комунікації, компетентнісний – передбачає формування умінь використовувати іношомовну комунікативну компетентність у процесі виробничої практики, технологічний – забезпечує застосування педагогічних технологій. У роботі доведено, що використання зазначених методологічних підходів забезпечує цілісне уявлення про модель системи педагогічного процесу, що передбачає формування іношомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти, здатних до постійного професійного вдосконалення.

Ключові слова: методологічні підходи, іношомовна комунікативна компетентність, фахівці з навігації і управління морськими суднами.

Iryna SHVETSOVA,*orcid.org/0000-0002-6801-5204**Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the English Language Department for Deck Officers
Kherson State Maritime Academy
(Kherson, Ukraine) phd.shvetsova@gmail.com*

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF SPECIALISTS IN NAVIGATION AND SHIP HANDLING

The article identifies the need for a holistic view of the system of pedagogical process of forming foreign language communicative competence of specialists in navigation and ship handling in the context of life-long learning. The purpose of the article is to reveal the content of methodological approaches that ensure the formation of foreign language communicative competence of specialists in navigation and ship handling in the context of lifelong learning. The article deals with the interdisciplinary dimension of the problem of systematic formation of foreign language communicative competence of specialists in navigation and ship handling in the context of life-long learning. It is substantiated that the main methodological approaches that determine the overall strategy for solving the problem are: communicative approach – promotes the development of practical foreign language skills as a means of forming foreign language communicative competence of a certain level; personality-oriented – takes into account the personal qualities and abilities of students, systemic – allows to consider the formation of foreign language competence of students as a system, cultural – promotes the formation of foreign language communicative competence of students, readiness to develop a culture of perception of the multiculturalism of the world and intercultural communication, competence – involves the development of skills to use foreign language communicative competence in the process of industrial practice, technological – provides

the use of pedagogical technologies. The paper proves that the use of these methodological approaches provides a holistic view of the model of the pedagogical process system, which involves the formation of foreign language communicative competence of specialists in navigation and ship handling in the context of life-long learning, capable of continuous professional development.

Key words: *methodological approaches, foreign language communicative competence, specialists in navigation and ship handling.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта покликана забезпечити формування компетентного фахівця, який володіє знаннями та навичками, що визначають його конкурентоспроможність на ринку праці. Цілісне уявлення про систему педагогічного процесу формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти передбачає використання ефективних методологічних підходів.

Аналіз досліджень. Реалізація будь-якого дослідницького завдання передбачає вибір методологічних підходів, які визначають загальну мету і стратегію вирішення проблеми. У сучасній літературі з цієї проблематики достатньо уваги приділяється шляхам переходу від традиційної до інноваційної організації процесу формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців на основі компетентнісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, інтегративного, ситуативно-тезаурусного, синергетичного підходів тощо (Горбатюк, 2023), (Білан, 2023), (Римарчук, 2019); (Демченко, 2014), (Дудікова, 2018); (Желясков, 2020).

Серед вітчизняних і зарубіжних праць основна увага приділяється виділенню основних підходів, які визначають загальну технологію розв'язання проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності, та додаткових підходів, які описують механізми реалізації основних підходів. З огляду на визначену домінанту можна виокремити основні (акмеологічний, системний, компетентнісний, технологічний) та додаткові (діяльнісний, модульний, контекстний, рефлексивний) підходи до уточнення змісту, форм і засобів формування іншомовної комунікативної компетентності.

Метою статті є розкриття змісту методологічних підходів, що забезпечують цілісне уявлення про систему педагогічного процесу, що передбачає формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу Методологічна концепція нашого дослідження являє собою реалізацію наукових підходів у їх взаємозв'язку в контексті вирішення проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців

з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти, зокрема *комунікативного; контекстного; особистісно-орієнтованого; системного; культурологічного, праксеологічний, технологічний, компетентнісний.* Логіка викладу підводить до аналізу цих наукових підходів та їх ролі у формуванні іншомовної комунікативної компетентності фахівців.

Одним з найбільш ефективних методологічних підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами є *комунікативний підхід*, який передбачає організацію освітньої діяльності на основі стійкого залучення суб'єктів взаємодії до комунікації. Вибір цього підходу до формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами обґрунтований тим, що він рекомендований Міжнародною морською організацією. Основою комунікативного підходу є практика, на якій він ґрунтується: мова як практичний інструмент для спілкування; навчання, орієнтоване на особистість; викладання англійської мови через англійську;-навчання студентів через активне залучення; виконання навчальних завдань, що відображають реальне спілкування (IMO Model Course 3.17, 2020: 210).

Варто зазначити, що ефективність такого підходу пояснюється також мовленнєвою активністю курсантів та їх особистою зацікавленістю у безпосередньому вирішенні комунікативних завдань лише тими одиницями мови та моделями спілкування, які зумовлені обставинами спілкування відповідно до їх професійної спрямованості.

Особистісно-орієнтований підхід є важливим у підготовці до професійної діяльності, оскільки на основі цього підходу зміст освіти трансформується через перетворення в особистісне ставлення до процесів, об'єктів і явищ навколишньої дійсності, що є необхідним для розуміння майбутньої професійної діяльності (Дудікова, 2018). Формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії на засадах особистісно-орієнтованого підходу передбачає створення оптимальних умов для самовдосконалення та самореалізації особистості курсанта, встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин в

освітньому середовищі морського університету, а також ставлення до курсанта як до цілісної особистості (Желясков, 2020: 189).

Особистісно-орієнтований підхід ґрунтується на таких принципах:

1) забезпечення особистісно значущого емоційного контакту між викладачем і студентом, природного міжособистісного спілкування на засадах співпраці, співтворчості, взаємоповаги та взаєморозуміння; створення умов для реалізації та самореалізації особистості (навчання у співпраці, проблемне навчання, проектна діяльність тощо);

2) накопичення знань, умінь і навичок не стільки як самоціль (кінцевий результат), скільки як ефективний засіб реалізації творчих здібностей студентів; мотивація до успіху через аналіз як результату навчальної діяльності, так і процесу та способу його досягнення;

3) стимулювання самостійного вибору та відбору найбільш значущих для кожного студента способів опрацювання нового навчального матеріалу з урахуванням розмаїття його типів, видів і форм;

4) формування у студентів бажання і вміння самостійно здобувати знання, здійснювати пошук інформації в різних джерелах іноземною мовою і застосовувати нові знання, розвивати прагнення до творчості і саморозвитку; сприяє усвідомленню студентами власних комунікативних можливостей, своєї мовної особистості.

Особистісно-орієнтований підхід сприяє розвитку ціннісно-сислової інтерпретації комунікативної поведінки здобувачів освіти, перетворенню загальних етичних принципів у систему особистісних орієнтирів, оптимальному залученню всіх проявів особистості (свідомості, емоцій, волі) до навчальної діяльності (Олексенко, Решетняк, 2018).

Тому в рамках дослідження важливим є особистісно-орієнтований підхід у системі формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти: стиль спілкування, заснований на педагогіці співробітництва; орієнтація на створення позитивної атмосфери під час активної роботи студентів (в парах, групах, кооперативно) на всіх етапах заняття; оволодіння навичками самостійної роботи, а також розвиток навичок планування, організації; розвиток уміння працювати самостійно. Важливим для реалізації цього підходу є створення атмосфери успіху, активізація утвердження суб'єктивного досвіду власного «Я» фахівця, врахування психофізіологічних особливостей здобувача вищої освіти, його

інтересів, ціннісних орієнтацій, індивідуального стилю навчальної діяльності та робота в ситуації індивідуального вибору (темпу навчальної діяльності, типу завдань, способу вивчення матеріалу). Для ефективної реалізації особистісно-орієнтованого підходу до формування іншомовної комунікативної компетентності, на нашу думку, найбільш ефективними є використання активних та інтерактивних технологій навчання; побудова практичних занять на діяльній основі у формі дебатів, дискусій, форумів).

Обґрунтування *системного підходу* як методологічної стратегії педагогічних досліджень, зумовлено дослідженням провідними вченими-дидактами А. Алексюком, Ю. Бабанським, В. Беспальком, В. Бондарем, Л. Вікторовою, С. Гончаренком, Т. Ільїною, В. Краєвським, Н. Кузьміною та іншими системної природи педагогічних явищ і процесів.

Науковці визначають системний підхід як комплексне дослідження найбільш суттєвих закономірностей, розвиток явища як єдиного цілого з позицій системного аналізу. Системний підхід створює цілісне уявлення про досліджувані об'єкти і явища, дає можливість оцінити взаємозв'язки між елементами системи, дозволяє проаналізувати залежність результату освітньої діяльності від факторів, що його зумовили, і використовується для організації та оптимізації педагогічного процесу, що можливо завдяки сукупності елементів системи, наявності зв'язків між ними, цілісності та завершеності елементів системи (Олексенко, Решетняк, 2018: 73–74).

Система будь-якого дослідження передбачає наявність моделі, у нашому дослідженні це система формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти. Це відображенням механізму формування вищезазначеної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами у процесі фахової підготовки; розроблена методика формування професійної іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти у процесі фахової підготовки, як інтегрована методична система, що охоплює найбільш раціональні технології і форми навчання (активні методи навчання, проблемно-розвивальні, тренінгові, ігрові, проектні технології тощо). Виявлено, що спільним для наукових досліджень є ставлення до організації освітнього процесу як до цілісного процесу з інтегративними (системними) якостями.

У системі формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти важливе значення для визначення шляхів і тенденцій розвитку міжкультурної компетентності студентів має *культурологічний підхід*. Така актуальність, на думку вчених (І. Зязун, М. Сотер, Н. Теличко, Д. Коровій, Г. Чередниченко) визначається потребою встановлювати контакти з представниками інших культур у процесі роботи і життя на судні. Культурологічний підхід, на думку Н. Теличко, є основою формування лінгвокультурологічної іншомовної компетентності і передбачає вивчення загальнотеоретичних засад розвитку полікультурної мовної особистості у процесі спільного вивчення мов, культур і цивілізацій; акцентує увагу на ціннісно-орієнтованому змісті культурологічної освіти мовами навчання та досліджує спектр соціалізуючого впливу іншомовного спілкування студентів; дозволяє визначити принципи культурологічної освіти мовами навчання з урахуванням соціокультурного контексту їх вивчення; дозволяє вирішити проблеми відбору культурологічного матеріалу для навчальних цілей, його структурування для різних навчальних контекстів та розробки технології експертного оцінювання культурологічного змісту навчальної літератури (Теличко, 2016).

Культурологічний підхід оптимізує підготовку майбутніх моряків у крос-культурному контексті морської діяльності (Желясков, 2020:189), а це активізує необхідність розгляду процесів, що відбуваються в процесі взаємодії та взаємовпливу культур – міжкультурної комунікації, яка є важливим чинником регулювання як внутрішнього життя, так і відносин між країнами.

Вивченням ролі *праксеологічного підходу* в контексті професійного розвитку фахівців займалися І. Василиків, Н. Грицик, Т. Скорик. Аналізуючи довідкову літературу (вікіпедія, словник Merriam-Webster), термін «праксеологія» та «праксиологія» (від грец. *πράξις* – дія та грец. *λογία* – мова, вчення) – галузь досліджень, що вивчає людську діяльність, зокрема в аспекті її ефективності.

Праксеологічний підхід розглядається як один із базових підходів у формуванні професійної успішності, науковці акцентують увагу на його можливостях щодо організації ефективної освітньої. Це забезпечує реалізацію функцій, спрямованих на вдосконалення особистості в контексті її соціальної та професійної успішності та вирішення основних завдань у педагогічних діях: раціональне поєднання теорії і практики для реалізації освітніх завдань; визначення оптимальних

педагогічних умов для ефективної педагогічної взаємодії всіх учасників освітнього процесу; реалізація ідей оновлення освітнього середовища з пріоритетом суб'єкт-суб'єктної взаємодії; якісні зміни у змісті та технологіях навчання у вищих навчальних закладах, спрямовані на розвиток здатності до самостійної професійної діяльності (Скорик, Грицик, 2023).

Отже, праксеологічний підхід передбачає результати діяльності, зокрема сформованість знань, умінь і практичних навичок, готовність до практичної діяльності та професійного зростання. Вважаємо, що такий підхід є важливим у системі формування професійної іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти так як передбачає налаштування на успіх, самовдосконалення і самореалізацію, цілеспрямований на здійснення професійної дії з урахуванням соціальних вимог, цілей та інтересів. Це неперервне вдосконалення рівня професійних і теоретичних знань та навичок, що дозволяє кваліфіковано та ефективно виконувати свої обов'язки.

Компетентнісний підхід в освіті досліджували В. Афанасьєв, А. Бермус, С. Вітвицька. Науковці визначають компетентнісний підхід як один з основних в освітній діяльності, який спрямований на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей (знань, умінь, навичок, здатностей тощо). Результатом такого процесу є формування загальної та професійної компетентності у певній сфері діяльності, а в рамках нашого дослідження – у формуванні іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти.

Згідно з основними положеннями компетентнісного підходу, головною метою професійної освіти є підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня та спеціальності, який є конкурентоспроможним на світовому ринку праці та сформованість умінь використовувати іншомовну комунікативну компетентність у процесі виробничої практики. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», компетентність – це «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти».

За визначеннями І. Смирнової, саме компетентнісний підхід допомагає ефективно формувати

професійні інтереси, мотиви, потреби, готовність продуктивно діяти в соціумі, оскільки названий методологічний підхід має на меті поєднання розвитку інструментальної й морально-ціннісної сфер особистості (Смирнова І., 2018). Основною метою компетентнісного підходу є освіта, спрямована на комплексне засвоєння знань і способів практичної діяльності, завдяки яким фахівець успішно реалізує свої здібності в різних видах діяльності. Підхід орієнтує на пріоритетну спрямованість на уміння вчитися, здатність до самоосвіти, саморозвитку самовизначення, самореалізація, соціалізація та розвиток особистості.

Важливість впровадження *технологічного підходу* обгрутовано у працях науковців: В. Беспалько, А. Каленського, В. Курила, Г. Щуки, В. Якуніна. Ознаками технологічного підходу є системність, науковість, концептуальність, відтворюваність, діагностичність, ефективність, умотивованість, інформаційність, оптимальність. Технологічний підхід визначає наявність кінцевої мети, поетапну процедуру її досягнення через структурування навчальної інформації, послідовне використання дидактичних засобів і форм. Технологічний підхід характеризує спрямованість навчальної діяльності на оптимізацію, забезпечує відповідність результату діяльності поставленим цілям, гарантує високі результати навчальної діяльності (Олексенко, Решетняк, 2018: 75–76).

Особливості застосування технологічного підходу в навчанні англійської мови у процесі професійної підготовки описали у своїх дослідженнях І. Руснак, М. Василик. Науковцями встановлено, що до найбільш ефективних технологічних підходів у навчанні англійської мови належать застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційні курси іноземних мов, створення презентацій у програмному середовищі Open Office Impress, Microsoft Power Point, використання ресурсів всесвітньої мережі Internet. Головними напрямками у розвитку та використанні педагогічних інноваційних технологій є: розроблення інтенсивних методів навчання, навчальних курсів і програм та системи модульного навчання; науково-методичне забезпечення освітнього про-

цесу; комплексні діагностичні методики, тести з професійної орієнтації, методики соціально-психологічної оцінки (Руснак, Василик, 2022).

Технологічний підхід визначає досягнення кінцевої освітньої мети через структурування навчального матеріалу, доцільність вибраних та використаних дидактичних засобів і форм, що спрямований на оптимізацію освітнього процесу, а також гарантує високі результати освітньої діяльності.

Висновки. Міждисциплінарний вимір проблеми системного формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти обумовлює необхідність розгляду даної проблеми в системі орієнтирів, заданих різними методологічними підходами. Основними методологічними підходами, які визначають загальну стратегію розв'язання проблеми є: *комунікативний підхід* – сприяє розвитку практичних умінь володіння іноземною мовою як засобом формування іншомовної комунікативної компетенції певного рівня; *особистісно-орієнтований* – враховує особистісні якості, здібності здобувачів освіти, *системний* – дає змогу розглядати формування іншомовної компетентності здобувачів освіти як систему, *культурологічний* – сприяє формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти, готовності до розвитку культури сприйняття полікультурності світу та міжкультурної комунікації, *праксеологічний* – сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності, налаштуванню на успіх, самовдосконаленню і самореалізації, *компетентнісний* – передбачає формування умінь використовувати іншомовну комунікативну компетентність у процесі виробничої практики, *технологічний* – забезпечує застосування педагогічних технологій. Таким чином, використання зазначених методологічних підходів забезпечує цілісне уявлення про модель системи педагогічного процесу, що передбачає формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців з навігації і управління морськими суднами в умовах неперервної освіти на компетентнісній основі, здатних до постійного професійного вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демченко Д. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови у фаховій підготовці : монографія. Харків : Видавець Іванченко І. С, 2014. 213 с.
2. Дзюбенко Ю. В. Особливості технологічного підходу до навчального процесу у вищій школі як провідного засобу його оптимізації. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2007. № 3 (21). Ч. 1. С. 138–147. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/11014/1/24.pdf> (дата звернення: 12.10.2017).
3. Дудікова Л. В. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх лікарів у медичних університетах: теорія і практика : монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 488 с.

4. Желясков В. Я. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах до професійної комунікативної взаємодії: дис.... д-р пед. наук: 13.00.04. Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, 2020. 545 с.

5. Олексенко О. О., Решетняк І. О. Методологічні підходи до формування фахової іншомовної комунікативної компетентності у ЗВО. Іншомовна комунікативна компетентність у фаховій діяльності: тези доп. міжуніверситетського науково-практичного семінару (м. Харків, 27 листопада 2018 р) / Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого. Харків. С. 72–76.

6. Руснак І. С., Василик М. С. Технологічний підхід в іншомовній освіті майбутніх магістрів філологічних спеціальностей. Академічні студії. Серія «Педагогіка». 2022. 1(4). С. 164–170. DOI: 10.52726/as.pedagogy/2021.4.1.24.

7. Скорик Т. В., Грицик Н. В. Реалізація праксеологічного підходу у контексті підготовки майбутнього вчителя до успішної професійної діяльності. *Педагогіка та психологія*. 2020. Вип. 63. С. 152–159.

8. Смирнова І. М. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання електронних освітніх ресурсів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / 13.00.02. Київ, 2018. 40 с.

9. Теличко Н. В. Культурологічний підхід як основа формування лінгвокультурної іншомовної компетенції. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. Мукачево: МДУ, 2016. Вип. 2(4). С. 149–153.

REFERENCES

1. Demchenko D. (2014) Formuvannia profesiinoi inshomovnoi kompetentnosti maibutnix yurystiv zasobamy inozemnoi movy u fakhovii pidhotovtsi. [Formation of professional foreign language competence of future lawyers by means of a foreign language in professional training] Monohrafiia. Kharkiv : Vydavets Ivanchenko I. S. 213. [in Ukrainian].

2. Dziubenko Yu. V. (2007) Osoblyvosti tekhnolohichnoho pidkhodu do navchalnoho protsesu u vyshchii shkoli yak providnoho zasobu yoho optimizatsii. [Features of the technological approach to the educational process in higher education as a leading means of its optimisation] Visnyk NTUU “KPI”. Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika. 138–147. [in Ukrainian].

3. Dudikova L. V. (2018) Formuvannia profesiino-etychnoi kompetentnosti maibutnix likariv u medychnykh universytetakh: teoriia i praktyka: monohrafiia. Vinnytsia [Formation of professional and ethical competence of future doctors in medical universities: theory and practice] : TOV “TVORY”. 488. [in Ukrainian].

4. Zheliaskov V. Ya. (2020) Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnix sudnovodiiv u vyshchyykh morskykh navchalnykh zakladakh do profesiinoi komunikativnoi vzaemodii. [Theoretical and methodical principles of future navigators’ training in higher marine educational establishments for professional communicative interaction]. Dys.... d-r ped. nauk: 13.00.04. Natsionalna akademiia Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy imeni Bohdana Khmelnytskoho, Khmelnytskyi, 2020. 545 [in Ukrainian].

5. Oleksenko O. O., Reshetniak I. O. (2018) Metodolohichni pidkhody do formuvannia fakhovoi inshomovnoi komunikativnoi kompetentnosti u ZVO. [Methodological approaches to the formation of professional foreign language communicative competence in higher education institutions] Natsionalnyi yurydychnyi universytet im. Ya. Mudroho. Kharkiv. 72–76. [in Ukrainian].

6. Rusnak I. S., Vasylyk M. S. (2022) Tekhnolohichni pidkhid v inshomovnii osviti maibutnix mahistriv filolohichnykh spetsialnostei [Tekhnolohichni pidkhid v inshomovnii osviti maibutnix mahistriv filolohichnykh spetsialnostei.] Akademichni studii. Seriiia “Pedahohika”. 1(4). 164–170. [in Ukrainian].

7. Skoryk T. V., Hrytsyk N. V. (2020) Realizatsiia prakseolohichnoho pidkhodu u konteksti pidhotovky maibutnoho vchytelia do uspishnoi profesiinoi diialnosti [Implementation of the praxeological approach in the context of preparing future teachers for successful professional activity.] Pedahohika ta psykholohiia. 63. 152–159. [in Ukrainian].

8. Smyrnova I. M. (2018) Teoretychni i metodychni osnovy profesiinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv tekhnolohii do rozroblennia i vykorystannia elektronnykh osvitnykh resursiv [Theoretical and methodological foundations of professional training of future technology teachers in the development and use of electronic educational resources.] Avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / 13.00.02. Kyiv. 40 [in Ukrainian].

9. Telychko N. V. (2016) Kulturolohiichnyi pidkhid yak osnova formuvannia lnhvokulturnoi inshomovnoi kompetentsii [Cultural approach as a basis for the development of linguistic and cultural foreign language competence.] Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia “Pedahohika ta psykholohiia”. Mukachevo: MDU. 2(4). 149–153. [in Ukrainian].